

ВСЕСВІТ

К. 6176

перше травня

1926
1960/4

6703

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

== на 1926 рік ==

ІЛЮСТРОВАННИЙ ДВОХТИЖНЕВИК

„ВСЕСВІТ“

Фундатор В. БЛАКИТНИЙ.

Журнал містить:

Художні оповідання.
Нариси.
Вірші.

Критичні статті.
Художні малюнки.
Гуморески.

ВСЕСВІТНЯ ІЛЮСТРАЦІЯ

Вжито рішучих заходів до своєчасного виходу журналу й доставки його на місяць.

В кожному числі міститимуться кіно-нариси.

Журнал регулярно виходитиме 2 рази на місяць (15 й 30 числа).

„ВІСТІ ВУЦВК“ Щоденна велика політична
ГАЗЕТА з щотижневим

безплатним літературно-науковим додатком

== „КУЛЬТУРА І ПОБУТ“ ==

ЦІНА на рік для установ: 18 крб.
на місяць 1 крб. 50 к.
звичайна передплата на рік 12 крб.
на місяць 1 крб.

Адреса редакції й головконтори: Харків, вул. Н. Лібніхета № 11.

== УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: ==

„ВСЕСВІТ“ двохижневий
багато ілюст-
рований, літературно-художній журнал

ЦІНА: на рік 7 крб. 20 коп.
на місяць 60 коп.
По закордону
СРСР . . . 50 центів.

ПРИЙМАЮТЬ ПЕРЕДПЛАТУ

на двохижневий кооперативний
літературно-мистецький та
популярно-науковий журнал

ВИЙШЛО ПЕРШЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ

ЦІНА: на рік для установ: 10 крб.
на місяць 1 крб. 50 к.
звичайна передплата на рік 12 крб.
на місяць 1 крб.

Адреса редакції й головконтори: Харків, вул. К. Лібніхта № 11.

рований, літературно-художній журнал

ЦІНА: на рік . . . 7 крб. 20 коп.
на місяць . . . — 60 коп.
По закордону
СРСР . . 50 центів.

ПРИЙМАЮТЬ ПЕРЕДПЛАТУ

на двохтижневий кооперативний
літературно-мистецький та
популярно-науковий журнал

„НОВУ ГРОМАДУ“

(Видає Всеукраїнська книготорговельна та видавнича спілка
„Книгоспілка“, за відповідальною редакцією А. Е. Геттлера,
при найближчій участі Е. П. Варавва та В. М. Радлова).

НОВА ГРОМАДА

Найдешевший на Україні популярний журнал для селян.
Обслуговує всю, як є, кооперацію силою добрих порад.
В кожній книжці журналу—свіжа літературна новина.
Автори журналу ступають у такт із сучасним життям.
Головну увагу все звертає на сільське господарство.
Радить,—обстоює в коопроботі громадський характер.
Обмірковує, як збутись приватно-господарським послугам.
Містить силу ілюстрацій буднів нашого нового села.
Акуратно нотує всі нові здобутки науки та знань.
Доглядає, щоб не тратилось марно кооперативне добро.
Адресу „Нової Громади“ хай знає кожний громадянин.

НОВА ГРОМАДА

Харків, Горьківський пр., № 2.

НА ЦІЛИЙ РІК (24 №№ багато-ілюстров. журналу по
32 стор. велик. форм.) 5 крб. На півроку (12 №№)
2 крб. 75 коп. На 3 місяці (6 №№) 1 крб. 50 коп.

За 7 крб. на рік кожний передплатник одержує 24 №№
„Нової Громади“ й на 3 крб. книжок на власний вибір,
із каталогів Книгоспілки, що їх буде розіслано всім
передплатникам БЕЗПЛАТНО.

ВИЙШЛО ПЕРШЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ

„СІЛЬСЬКИЙ ТЕАТР“

Місячник відділу мистецтв УПО, присвя-
чений виключно художній роботі на селі.
Журнал містить матеріали до роботи
драматичних, хорових і інших художніх
гуртків, сільбудів та хат-читалень.
**П'єси, інсценівки, живі газети,
ноти, фейлетони, вірші і т. инш.**
а також вказівки з методики та
техніки сільського мистецтва.

У ПЕРШОМУ № П'ЄСА на 4 дії
М. КРАВЧЕНКА та Я. МОГИЛИ

„ПЕРШІ ХОРОБРІ“

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ УПОВНОВАЖЕНІ,
КОНТОРИ ТА ФІЛІЯЛИ ВИДАВНИЦТВА

„РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“. Головна контора В-на „Радян-
ське Село“ Харків, Пушкінська вул. № 24.

Ціна окремого номера 30 коп.

[100 (17714X) „1926“].

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

за
редакцією

ВСЕСВІТ

ШУМСЬКОГО О.
КАСЯНЕНКА Е.

Фундатор В. БЛАКИТНИЙ

№ 8 (31) 1 травня 1926 р.
Рік видання II-й.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ ДВОХТИЖНЕВИК

Харків, вул. Лібкнехта, № 11.
Тел. № 34-76.

Маленький хлопчик, що продає комуністичну та робітничу літературу на вулицях Берліну.

Кулина

Оповідання К. Анищенка.

I

КУЛИНА старцювала: вдосвіта рушала на села і пізно поверталась до дому.

Так і сьогодні вже добре смеркло, коли вона прийшла до своєї хати. Витягла із-під стріхи залізний довгий ключ, всунула його в дірочку одвірка.

Із села літали парубоцькі „кахи“ та вигуки і на якомусь кутку співали дівчата: „...Бив ти мене, волочив ти мене, серце дідусю, не навчив ти мене“...

Кулина, зачувши пісню, схлипнула.

Оце не має ще й сорок день, як сховала вона свого Терешка. Років з сорок, як побралися, то старцювали. Терешко зроду-віку сонце в степу згубив—був зовсім сліпий, а вона на одно око. Але був час, що й добре жили. Не обходилося, звичайно, без лайки та бійки. А це недавно ходили на храм в Красне, саме на Михайла—верст за двадцять. В два кінці одсепали по грязюці сорок верст. Ухоркалась Кулина, а Терешко як поліз на піч, то й не зліз...

І осталась Кулина одна, як палець: ні роду, ні заводу. А зачувши оту пісню, самі сльози кап-кап, і руки трясуться, і ноги триматись... Та й душа не на місці: от сорок день минає,—ані тобі панахидки до церкви не однесла, ані на часточку не подала, навіть і в граматку не завела небіжчика... Що-ночі сниться...

Кулина увійшла в хату, засвітила світло, кинула в піч крутень соломи. І коли закипів окріп, Кулина встала до богів, щоб взяти материнки і—лап!—сама граматка попала в руку.

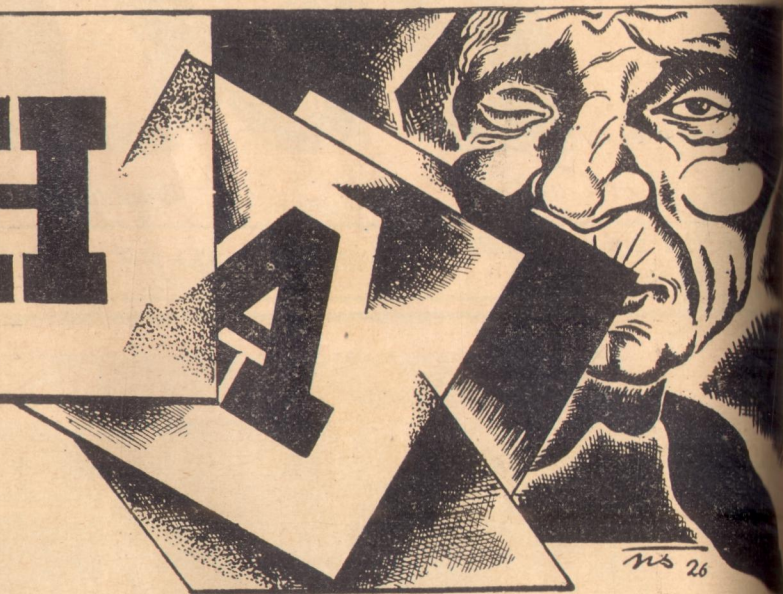
Положила Кулина материнку в горщик, посунула її на жар.

Солома прогоріла, а якийсь кізячок ще жеврів, пускаючи червоно-синій промінь на золотий хрестик на палітурці граматки.

II

Аж в Житніх Горах здивався Кулині потрібний чоловічок.

Сидів він в своїй хаті та пив чай. На полиці—книжки, а на покуті портрет якогось ліда в кожусі та шапці, з страшними вусами.

IV

Тим часом потяг з півночі холоднющий вітер, хмарами обклало Житні Гори. Треба було думати про ночівлю. Але в який двір не поткнувся, одна скрізь відповідь: „з богом, Парасю!“

Аж на вигоні попалась наче підходяща хата: Світилися вікна, гнали люди, на ганках блимали цигарки. Хтось говорив:—Корінь гіркий, та плід його солодкий. Навчить лихо з салом коржі їсти. Хто знає, що вчений водить, а не вчений слідом ходить. Будемо учитися! У світа не торба—за плечима не носить...

—Гей, курці, лекція починається!

За людьми і Кулина увійшла до хати. Школа. За партами сиділи діди, і дядьки, і парубки з дівчатами. Якийсь кумедний каганець, як груша, прямо із-під стелі так вам світить, хоч шовком гаптуї... Рудий сухоплява учителька щось каже. „Попрошусь до учительки на ніч“,—мала про себе Кулина і почала прислухатися. Учителька казала:

—Ще раз коротенько нагадаю вам, про віщо казала. Земля, на якій живемо, кругла, як гарбуз, і, як дзига, крутиться коло себе і навколо сонця... А тепер, шановне громадянство, перейдемо до писання,—бо ми сороці без хвоста літати, аніж письменному уміти читати, а не у писати. Починаємо: Краю мій рідний...

Школа ущухла. Сопе... Щось дряпає...

—А вам чого, бабусю?

Це учителька звернулась до Кулини. Дітись нікуди:—Та я маю до справи...—Підходьте-ж до столу.

Калиною зачервонілась Кулина. Школа аж рота роззявила.

—Така в мене до вас справа. Старчиха я, родом з Нещерова. Було мене чоловік Терешко та помер. Вписав мені один дядько на поминання—подивіться, будьте ласкавенькі, чи гаразд... Учителька глянула в прамітку і дивилася:—Біла і темна ви...

вали дівчата: „...Бив ти мене, волохити ти мене, серце дідусю, не навчив ти мене“...

Кулина, зачувши пісню, схлипнула.

Оце не має ще й сорок день, як сховала вона свого Терешка. Років з сорок, як побралися, то старцювали. Терешко зроду-віку сонце в степу згубив—був зовсім сліпий, а вона на одно око. Але був час, що й добре жили. Не обходилось, звичайно, без лайки та бійки. А це недавно ходили на храм в Красне, саме на Михайла—верст за двадцять. В два кінці одгепали по грязюці сорок верст. Ухоркалась Кулина, а Терешко як поліз на піч, то й не зліз...

І осталась Кулина одна, як палець: ні роду, ні заводу. А зачувши оту пісню, самі слези капали, і руки трясуться, і ноги тримуться... Та й душа не на місці: от сорок день минає,—ані тобі панахидки до церкви не однесла, ані на часточку не подала, навіть і в граматку не завела небіжчика... Що-ночі сниться...

Кулина увійшла в хату, засвітила світло, кинула в піч крутень солами. І коли закипів окріп, Кулина встала до богів, щоб взяти материнки і—лап!—сама граматка попала в руку.

Положила Кулина материнку в горщик, посунула її на жар.

Солома прогоріла, а якийсь кізячок ще жеврів, пускаючи червоно-синій промінь на золотий хрестик на палітурці граматки.

II

Аж в Житніх Горах здибався Кулині потрібний чоловічок.

Сидів він в своїй хаті та пив чай. На полиці—книжки, а на покуті портрет якогось діда в кожусі та шапці, з страшними вусами.

Кулина помолилась на діда, бо других богів не було, привіталась—попросила: „подайте Христа ради“. Дівчинка-підліток подала шматок ще гарячого коржа. Господар запитав:

— А що, бабо, холодно?

— В селі—затишно, а в полі—лютий вітер, аж вид пече... Пробачте мене на слові: бачу у вас книжки, ви певно письменні?

— Є на копію. А що?

— Та помер мій чоловік. Ласкаво прохаю вписати його в граматку, на поминовенія...

Кулина витягла із-за пазухи заялозену граматку з золотим хрестиком.

— Пишіть за упокій Терешка та за здоров'я Кулину...

Дядько розгладив вуса і вписав. І там-же, в Житніх Горах, заскочила Кулина до церкви, саме якась служба йшла, і подала граматку і на часточку—бо-ж як сниться померший, то треба на часточку подати, щоб очей не дерло...

III

Може неділь через десять, вже зіма покотом лягла в степах, знов була Кулина в Житніх Горах. На цей раз вибрала неділю, щоб до церкви заскочить—граматку забрать.

На клиросі ще тупав дяк та церковний староста замикав свічки. Ціла купа граматок лежала коло дяка.

— А моєї і не має...—А яка вона?—Така сіренька з золотим хрестиком.

Дяк посміхнувся і наче з кешені витяг Кулиніну граматку. — Вона? — Еге-ж. — Хто це вам, бабо, писав? — Один тут житньогірський чоловік, спاسبі, зглянувся. — Кого-ж ви писали? — Терешка та Кулину. — А записано...

Дяк навмисне голосно, на всю церкву, прочитав: — За упокій раба божого поросного жеребця та за здоров'я раби божої однорогої свині...

Напекла тут Кулина повну торбу раків. Як ошпарена вийшла з церкви. Коли нацькують старця собаками, чи замість милостині під-три-чорти стежку прокажуть, то це звичайно не в обиду: такий хліб... А поросного жеребця та однорогої свині не доводилось... Такий глум!

А може дяк пошуткував? Той-же письменний чоловік був такий поважний... Правда, богів в хаті не було... А щоб його, пресучого сина, так поминали до кінця віку!...

Кулина загнула таку лайку, що як би почули житньогірські хозяйки, то й у двір не пустили-б: одно-єдине чорне око Кулини палахкотіло пекельним гнівом.

Гори. Треба було думати про поминальницю. Одна скрізь відповідь: „з богом, Парасю!“

Аж на вигоні попалась наче підходяща хата: Світилися вікна, ніли люди, на ганках блимали цигарки. Хтось говорив: — Корінь гіркий, та плід його солодкий. Навчить лихо з салом коржі їсти. Хтось знає, що вчений водить, а не вчений слідом ходить. Будемо учитися: світа не торба—за плечима не носить...

— Гей, курці, лекція починається!

За людьми і Кулина увійшла до хати. Школа. За партами сиділи діди, і дядьки, і парубки з дівчатами. Якийсь кумедний каганець, як груша, прямо із-під стелі так вам світить, хоч шовком гаптуй... Рудий сухоплява учителька щось каже. „Попрошуся до учительки на ніч“,—мала про себе Кулина і почала прислухатися. Учителька казала:

— Ще раз коротенько нагадаю вам, про віщо казала. Земля, на якій живемо, кругла, як гарбуз, і, як дзига, крутиться коло себе і навколо сонця... А тепер, шановне громадянство, перейдемо до писання,—бо ми сороці без хвоста літати, аніж письменному уміти читати, а не писати. Починаємо: Краю мій рідний...

Школа ущухла. Сопе... Щось дряпає...

— А вам чого, бабусю?

Це учителька звернулася до Кулини. Дітись нікуди:—Та я маю до вас справу...—Підходьте-ж до столу.

Калиною зачервонілась Кулина. Школа аж рота роззявила.

— Така в мене до вас справа: Старчиха я, родом з Нещерова. Була мене чоловік Терешко та помер. Вписав мені один дядько на поминальницю—подивіться, будьте ласкавенькі, чи гаразд...

Учителька глянула в граматку і пирснула: — Бідна і темна ви, бабусю. Хтось поглузував над вами...

— Що за притика з бабою?

— Послухайте-но: в добрий час заскочила до нас баба. У баби помер дід, баба попросила когось вписати діда Терешка в граматку, а вписав за упокій раба божого поросного жеребця.

Не встигла учителька і губи стулити, як несамовитий регіт струну школу.—Хто це вам, бабо, так догодив?—Та ваш-же житньогірський пресучий син... Та оце-ж він, падлюка, посеред вас і сидить...

Справді, той самий дядько, котрий записував поминальницю, був в школі.—Пресучий ти сину, де твоя совість?!

— Ну-ну, ти не дуже! А то буде повна хустка зубів...

— Гляди лишень, щоб мати твоя ціла була... Я тобі і без хусти утру носа. Тобі-ж—заськи до моєї запаски.

— Оце баба тепла—родом з самого пекла: з нею і чорт в стулі потрапить...

— Ач, шия хоч в ярмо, а голова хоч в...

Кулина лягнула таке слово, що школа од сміху покотом лягла, а дядько раків пече...

— Люди добрі, ну, розсудіть нас: згляньтесь на мене, темну старчиху. Нудьгу годую, журбу сповиваю, а сум колишу. Помер мій старий чоловік, а я не знаю, де й цю ніч голову прихилити. А він, розсукин син, взяв та й плюнув у самісіньке серце...

— Гаразд, бабо,—мовила учителька,—я запрошую вас на ніч до себе. А вам, громадянство, ця okazія за науку буде: бачите, що трапляється з такими людьми... А може і ви, бабо, до нашого гурту?

Кулина взяла це за посмішку. Одказала було: — Старого учителя не поминай мертвого.

Хтось бовкнув:—Дурного не навчиш...

Кулину в жар кинуло:—А от скільки тут вас сидить... Даремно приїжджу, як мама не вділяла, то коваль не вкує.

— От так баба, чортової печінки! Ого-го! Не жарти коло Марти.

— Нуте, бабо, покажіть громадянству свою здатність...

Коло столу, на передній парті, дали місце Кулині, а учителька присіла на столі цілісіньку колоду карт-букв. З кутків почуволь: За алфавіт за буки, так і указку в руки... Фита та ижиця—дубець до баби б'ється.

Школа по дитячому жартувала, нарешті вгамувались.

— Пишемо далі: краю мій рідний, який ти безталанный...

Під кінець лекції той дядько, що записав Куліні поминовенія, сказав: — Нема де правди діти: пошуткував з бабою... Ходімте-ж, бабо, до мене почувати: повечераємо на мирову».

А до мене вранці забіжіть,—додала учителька.
На дворі гула хурделиця.

V

Щоденний день таке крутило, що й з хати не виходь. Понамітало на гори. Але Кулина зривалась до дому. Учителька не пускала:

Куди ви підете? Хай хоч дорогу накотять. Не пересидите мою

Остатдась Кулина гостювати у вчительки. День сьак-так, а увечорі знов наука. З великих букв Кулина складала своє ім'я. Ку виходило, як вийде, а вже далі, то, як вона не билась, а замість потрібної літери виходить якась непотреба—р, чи м...

Усиди тільки поглядали на старчиху. Хай, мовляв, побавиться. Подувала і сама Кулина: що це ти з себе строїш? На посміх людський. У латках, а ти в люди пнешся... Час до дому...

Але за вікнами таке хурчить... Щастя, що встряла до доброї людини. Чимось оддячити...

Вони школа розійшлась, Кулина сказала до учительки:

Няково мені у вас гостювати. Бачу я, як горенно і ви свій хліб одробляєте. Хочу вам одробити...

Насмілась учителька, каже:— Спасибі, хоч одна душа в світі заприймає, який-то хліб учительський. Що-ж, бабо, коли в охоту—одробляйте..

Вдосвіта Кулина затопила піч, нагріла воду, вимила підлогу. Обдирала коло самовару, але не насмілилась взятись до цієї гемонської роботи... Почала чистити картоплю, скип'ятила молоко. Можна-б і коржі одробити...

Учителька проснулась. Молоде, а виснажене: в пазусі одні калитки... Взяв Кулину і якимсь воно так вийшло, що Кулина почала цілувати тонкі руки учительки. Цілує та промовляє:

Відна моя дитинонько, і ти безталанна: сохнеш, як в степу билина... Який-то муки отих лобурів в люди вивести...

Учителька скривилась, наче за серце її схопило, і, одвернувшись, пролила рисні сльози...

Потім—старчиха і учителька вдвох ставили самовар.

VI

Так і пристала Кулина до житньо-гірської учительки.

Вдень — по хазяйству, увечорі — наука. Вже у баби Кулини виходила із літер не тільки Кулина, але й Те-реш-ко.

— Старі люде кажуть: як буде місяць чорнець, то буде світу кінець.
— Тю на тебе! В бороді гречка цвіте, а в голові й на зяб не орано.
А місяць червоною діжею вже вийшов із-за житніх гір, уставився на землю і зтиха посовує в хмарках, неначе їде в степу волами... А на місяць усталились житньо-гірці.

— Ото-ж, куме, ясно видно, як Каїн держить на вилах Авеля.

— Де там у біса! Учителька казала, що то гори та провалля.

— Ет! була вона там!..

Чим довше вдвляються житньо-гірці в місяця, тим більше охоплює їх таємний жах перед тайною, а коли на ясне чоло місяця посунула чорна заслонка, жах прохопив аж до п'ят... Як-би не соромно, перехрестився-б та й тікав до хати... Але, як ягня перед вовком, так житньо-гірці перед місяцем стояли нерухомі, зачаровані. А чорна заслонка все насувалась... Нарешті, місяць зник, як корова злизала...

Волосожар, Чепіга, Віз, Квочка, Чумацький Шлях та всі інші зорі були на своєму місці, а місяць зник... На землю упав морок...

Туга і жах стиснули і серце Кулини. Тихо спитала вона учительку:

— Господи, що-ж це буде?—Незабаром місяць вийде із земної тіні,—одповіла учителька. Щоб сховати свою тривогу, парубки почали жартувати з дівчатами: сюди-туди — і під зоряним небом, на білому полі, зчинилась весела бійка сніжками... Тим часом смуга сьйва майнула по сріблястих небесних просторах: показався ясний окрайчик місяця. Гучний вигук „слава!“ зустрів його...

— А де Панько? Дядьку Панько, як буде місяць чорнець, то буде світу кінець? Агов! Годі ряст топтати, до чорта за наймита вас кличуть!..

Панько мовчав, — бо повний місяць знов поїхав на волах небесними степами.

Лягаючи спати, учителька сказала до Кулини:— хрестить, бабо, п'яти та ляжемо спати...

VIII

Кулина вирядилась до-дому.

— Спасибі-ж вам, голубонько, за все, а за науку найбільше.

— Оставайтесь, Кулино, у мене.

— Спасибі, та люди кажуть: не кидай шляху ради стежки. Прощайте.

— Кулина вийшла із школи, Потягло на одлигу, сояшний день очі сліпив. Капало з стріх. Старчиха почувала якийсь туман в голові і смуток на серці: Ох, забила мені учителька памороки...

Байдуже пройшла коло церкви, минула двір того дядька, що поминовенія устроював. Згадала граматку. Ось вона за пазухою... А щоб його вийшло, як би піп та й начитував у церкві отак, як записав... С-ж святий Лев, святий Пул. Золотник... Чого-ж не бути... чи так-же воно записано справді?

Вже за селом, біля вітряків, зупинилась... втягла граматку. Так: на власне око вона бачить — прописано великими незграбними літерами: „за упокой раба божого поросного жеребця...“ З палітурки ширив зуби золотий хрестик, а із-за вітряка виглядав молодик.

Кулинка простила, молоде, а Кулинка...
 вийшов Кулину і якось воно так вийшло, що Кулина почала цілувати
 тонкі руки учительки. Цілує та промовляє:
 Бідна моя дитинонько, і ти безталанна: сохнешь, як в степу билина...
 Мушки-то муки отих лобурів в люди вивести...
 Учителька скривилась, наче за серце її схопило, і, одвернувшись,
 прокинула рясні сльози...
 Потім—старчиха і учителька вдвох ставили самовар.

VI

Так і пристала Кулина до житньо-
 гірської учительки.
 Вдень — по хазяйству, увечорі —
 наука. Вже у баби Кулини виходила
 із літер не тільки Ку-
 ли-на, але й Те-реш-ко.

В кострубятих пальцях
 вона вже не була копісткою,
 служнино виводила пате-
 рні та бублики.

Ну й скажіть мені, моя голубонько, ото
 вперше зайшла я до школи, розказували ви,
 що земля-свята, як гарбуз, і крутиться, як
 овечка...

До цього, бабо, наука дійшла: це не моя вигадка... От
 через два тижні буде затьміння місяця. Од чого воно
 так, я вчора розказувала. Не вірите мені, не ймете віри
 цьому світу — упевніться на власні очі...

А чи правда, що на місяцю Каїн держить на вилах свого брата
 Авіла? Брехня! дурні теревені. Місяць така-ж земля, як і наша, і люди
 там живуть? До цього ще не дійшли: одні кажуть — живуть, другі, що — ні...

Чи й там отака правда, як на землі у людей? — Де люди, там і
 правда... А бог для чого? Немає, бабо, бога. А звідки-ж пішло
 на небі і на землі? Цього люди ще не нають, але будуть знати. Прийде
 ми заздалегідь знатимемо все, як тепер знаємо, що через два тижні
 затьміння місяця... — Ой, голубонько, це таке, що вилами писано,
 раблями скороджено...

VII

Вийшла Кулина до учительки, полюбила учителька Кулину.
 Але кортить Кулині до-дому. Захолодіє хатина та й сорочку час
 шити... І вітер притих, сніг перестав, та мороз такий ударив — скалки
 падають... А тут, в школі, і хата тепла і люди добрі. В той вечір, як ждали
 затьміння, учителька знов розказувала про місяць, зорі та сонце. Якийсь
 раз сказав:

Кулина вийшла із школи, Потягло на одлигу, сояшний день очі
 сліпив. Капало з стріх. Старчиха почувала якийсь туман в голові і
 смуток на серці: Ох, забила мені учителька памороки...
 — Спасибі-ж вам, голубонько, за все, а за науку найбільше.
 — Оставайтесь, Кулино, у мене.
 — Спасибі, та люди кажуть: не кидай шляху ради стежки. Проща-
 вайте.

Байдуже пройшла коло церкви, минула двір того дядька, що помино-
 венія устругнув. Згадала грамотку. Ось вона за пазухою... А щоб його
 вийшло, як би піп та й начитував у церкві отак, як записав... С-ж святий
 Лев, святий Пуд, Золотник... Чого-ж не бути... чи так-же
 воно записано справді?

Вже за селом, біля вітряків, зупинилась
 витягла грамотку. Так: на власне око вона бачить — про-
 писано великими незграбними літерами: „за упокой раба
 божого поросного жеребця...“ З палітурки щирив зуби
 золотий хрестик, а із-за вітряка виглядав молодик.

Кулина
 шпурнула
 грамотку
 в рів і
 сказала,
 дивлячись
 на моло-
 дика: Хай
 пропаду
 дурною,
 та не об-
 дуреною.

А чорна заслонка все насувалась...

ась Кули-
самі слюди ма-
місії: от сорок

а тим часом на часточку не так, як навіть і не сподівалися.

Колись дуже давно, тут була „справжня“ унія і своє окрімшнє життя. Та по скасованні унії, тут почалася нечувана релігійна колотнеча й окрімшнє життя стало „окрімшнім“ безладдям. Одна частина українського населення, що прийняла православ'є, стала користуватися всякими пільгами царського уряду і зразу-ж зробилася „господарем краю“, а друга, що цупко трималася за унію, стала терпіти всі жорстокі утиски царської адміністрації. Цій частині українського населення Підляшшя було заборонено все, що тільки хоч трохи нагадувало про унію. Тих-же, що сміли ще сперечатися, цілими родинами садовили до в'язниць, або висилали т. зв. „адміністративним порядком“ аж у далекі пустелі Оренбурщини. Поза усім цим була ще й інша „мера воздействия“ а саме: недопущення на урядові посади, заборона купувати землю, або провадити якусь торговельно-промислову справу.

ПІДЛЯШШЯ

Є ТАКИЙ кут української землі, де ще й досі не чути вільного українського слова, але де, однак, живе український народ, що чує свою спорідненість із цілою Україною. Цей куток української землі—наше Підляшшя, що літом 1919 року нахабно загарбано поляками. У відповідь на загальні протести населення, тодішній „начальник польської держави“, ніби-то „соціаліст“ Йосип Пілсудський, оголосив відозву про те, що—„всі внутрішні, соціальні, та національно-релігійні (?) справи країни будуть поладжуватися згідно бажанням самого населення“. Оголосив і заспокоївся,

сердець попів та ксьондзів, що „знали своє діло“. До речі буде згадати, що польські ксьондзи вже й тоді були значно спритніші за православних. Вдаючи „гнаних“ вони так уміли підійти до українського селянина—уважали, що мало по малу призвичаїли його не тільки-що до „коленд“ та „паци“, але й до польських патріотичних пісень, запевняючи, що ті пісні є „рідні“, як і кожному справжньому полякові. Побувши якийсь час у такій „релігійній науці“, український селянин забував навіть про походження, наслідком чого ширилася найжорстокіша темрява...

З часу-ж повстання польської держави, а особливо тоді, коли цілому Підляшшю розсівся польський пан та жандарм, справа полонилася на перехід царську русифікацію. Тепер уже на українське населення йде наступ не тільки одні пани—адміністратори, але й за-турканаксьондзами польська маса. Розхристаний фанатизм з'єднався з розперезаним шовінізмом і розпочався справжній релігійний похід проти всього того, що не є польське.

Одночасно із цим поляки вживають найрізноманітніших засобів, стараючися посіяти незгоду й розбрат між українцями—уніятами і українцями православними та тим самим загальмувати рух культурно-національного відродження, що так страшно налякав їх підчас виборів до Варшавського сейму.

Це все тільки з „релігійної діялки“, але в загальному житті не ліпше. Те саме без-

ась Куля
самі слова ма- тить важкі жорна.
місії: от сороз
а тим ча на часточку не так, як навіть і не сподівалися.

Колись дуже давно, тут була „справжня“ унія і своє окромишнє життя. Та по скасованні унії, тут почалася нечувана релігійна колотнеча й окромишнє життя стало „окромишнім“ безладдям. Одна частина українського населення, що прийняла православ'є, стала користуватися всякими пільгами царського уряду і зразу-ж зробилася „господарем краю“, а друга, що цупко трималася за унію, стала терпіти всі жорстокі утиски царської адміністрації. Цій частині українського населення Підляшшя було заборонено все, що тільки хоч трохи нагадувало про унію. Тих-же, що сміли ще сперечатися, цілими родинами садовили до в'язниць, або висилали т. зв. „адміністративним порядком“ аж у далекі пустелі Оренбурщини. Поза усім цим була ще й інша „мера воздействия“ а саме: недопущення на урядові посади, заборона купувати землю, або провадити якусь торговельно-промислову справу.

Всі ці утиски змушували українців-уніятів скупчуватися в окремі гуртки й переходити до „латинників“, що все-ж таки мали своє право. Ідучи до костела, ці бідолахи попадали простісінько до рук польських ксьондзів, що за всяку ціну намагалися зробити із них „справжніх поляків“. Наслідком того зростає і шириться якийсь дикий фанатизм середньовіччя. Архив Віленського округового суду повнісінький моторошних описів того трагічного стану, що опинилася в ньому ця частина українського населення. Факти фанатичних самогубств молодих матерей разом із своїми дітьми, що не могли їх „по своїйому“ доглядати, були просто жахливі, але проте вони не зворушували „побожних“

Дівчина «мички миче»

„національнє польської держави“, ніби-то „соціаліст“ Йосип Пілсудський, оголосив відозву про те, що — „всі внутрішні, соціальні, та національно-релігійні (!) справи країни будуть полагоджуватися згідно бажанням самого населення“. Оголосив і заспокоївся,

нізмом і розпочав справжній релігійний похід проти всього того, що не є польське.

Одночасно із цим поляки вживають найрізноманітніших засобів, стараючися посіяти незгоду й розбрат між українцями — уніятами і українцями православними та тим самим загальмувати рух культурно-національного відродження, що так страшно налякав їх підчас виборів до Варшавського сойму.

Це все тільки з „релігійної ділянки“, але в загальному житті не ліпше. Те саме безправство й безприкладний гніт панує й навсьому іншому. Українська дитина настирливо полонізується польською школою і всі змагання народу за свою школу розбиваються об каміннолюбність польських „віват-патріотів“...

Безліч фактів свідчить про те, що польські „староства“ систематично забороняють театральні вистави і всякого роду культурні розваги, дають дозволу на скликання „звичайнісінького сільського „сходу“, як на ньому має обговорюватися справа зі школою, не затверджують українських солтисів та вйтів, як що їх вибере сама громада, нищать на шляхах українські листи та часописи, переслідують тих, що читають українські книжки, називаючи їх більшовиками. Агенти тайної поліції кінця і краю тероризують українську людність усіх тих сел, що коли будь відбулося посольське віче, а в таких повітах, які берестейське дійшло до того, що затримуються навіть посольські депеші.

Коли-ж до цього всього додати ще мазурську колонізацію та безчечне стягання „данини“, то картина народнього бідкування буде вражаючою.

Пригноблені важким економічним станом українські селяни Підляшшя кидаються тепер на всі боки, щоби знайти якийсь „кусень вівсяниці“, вже не хочуть навіть думати про те, „якої хто віри“. Ті, що раніше вивали в Америці, а пізніше на Радянській Україні, — принесли із собою нових думок, що відкрили очі навіть „латинникам“, що досі вважали „поляками“, і змусили їх боротися з панським урядом „польського панства“...

Темне наше Підляшшя, дуже навіть темне, але коли вже й воно дух революції, то значить — світ не за горами...

А поки там що, так хай підляшська мати до п'яти літ годує собі синочка, коли нема корови; хай підляшська дівчина день і ніч „мички миче“, коли хоче „добре вийти заміж“, хай підляшський парубок до кріпани поту крутить важкі жорна, коли нема з чого дати на панському „господарській мірці“, бо скоро вже всі зрозуміють, що не в полах і не в ксьондзах щастя народу, а зрозумівши, будуть старатися позбутись їх.

Підляшська мати

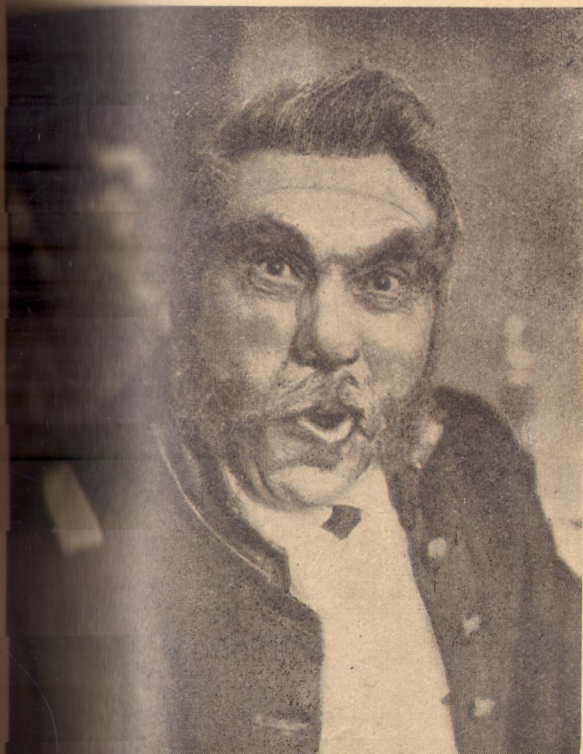
СЕРЕД славної плеяди корифеїв українського театру одне з найпочесніших місць належить середньому з трьох братів Тобілевичів — Миколі Карповичу Садовському (нар. 1856 р.). Скінчивши реальну школу в Єлисаветі, М. Садовський деякий час на військовій службі й брав участь у Турецькій війні 1876—1878 рр. Коли війна скінчилась, він вийшов в одставку й вступив на сцену (1881 р.), спочатку працював, як актор, а потім, як режисер.

Його талан виконавця дуже відрізняється від талану обох його братів. Коли амплу Карпенка-Карого найточніше характеризується терміном „характерний резонер“ амплу наймолодшого з братів П. Саксаганського передовсім є амплу „коміка“, Садовський на сцені перш за все був „герой“. Другого такого актора на амплу героїв не було на українській сцені ні до, ні після Садовського. Але інтернаціональне і шаблонне на сценах у інших народів амплу героїв Садовський потрапив на українській сцені одухотворити і утворити національно-оригінальним і самобутнім. Садовський, як артист, говорить Л. Старицька - Черняхівська, „глибоко національний

Микола Карпович САДОВСЬКИЙ

стерности. Взагалі репертуар, що ставився Садовським, визначається найбільшою чистотою й художністю. Він перший позбавив театр ма-

М. К. САДОВСЬКИЙ—Городничий

передовсім є амплу „коміка“, Садовський на сцені перш за все був „герой“. Другого такого актора на амплу героїв не було на українській сцені ні до, ні після Садовського. Але інтернаціональне і шаблонне на сценах у інших народів амплу героїв Садовський потрапив на українській сцені одухотворити і утворити національно-оригінальним і самобутнім. Садовський, як артист, говорить Л. Старицька - Черняхівська, „глибоко національний український талан. Краса його — його народність. По силі драматичної передачі, по колоритності гри, він має мало рівних собі. Це чисто український на-

талан Садовського, каже, ми бачимо перш за все ряд історичних

Микола Карпович САДОВСЬКИЙ

стерности. Взагалі репертуар, що ставився Садовським, визначається найбільшою чистотою й художністю. Він перший позбавив театр малоросійсько-гопачно-горільчаного духу, яким було просякнуто безліч українських побутових труп. Таке поважне відношення до театрального мистецтва мало свої наслідки: утворилася справжня школа, що виховувала українських акторів. Актор, що попрацював хоч-би з один сезон за режисурою Садовського вже був помітний серед акторської братії своїм відношенням до справи.

З ім'ям Миколи Садовського зв'язано найбільший розквіт українського народного театру.

Затягнутий в кодло дрібно-міщанської УНР, М. Садовський потрапив до емігранщини на Чехах. І лише 5-го квітня цього року, М. Садовський повернувся з еміграції і вступив до трупи Державного Драматичного театру ім. Франка у Харкові.

Перший виступ М. К. Садовського відбувся в Гоголівському «Ревізорі» з М. К. Садовським в ролі „Городничого“. З першого моменту появи Садовського на сцені стало ясно найбільшим скептикам, що могутній талан артиста-ветерана української сцени не постарів, а й досі пишно бує всіма ба-вами дійсного артизму.

Чотири вистави Ревізора були справжнім тріумфом артиста-мистця.

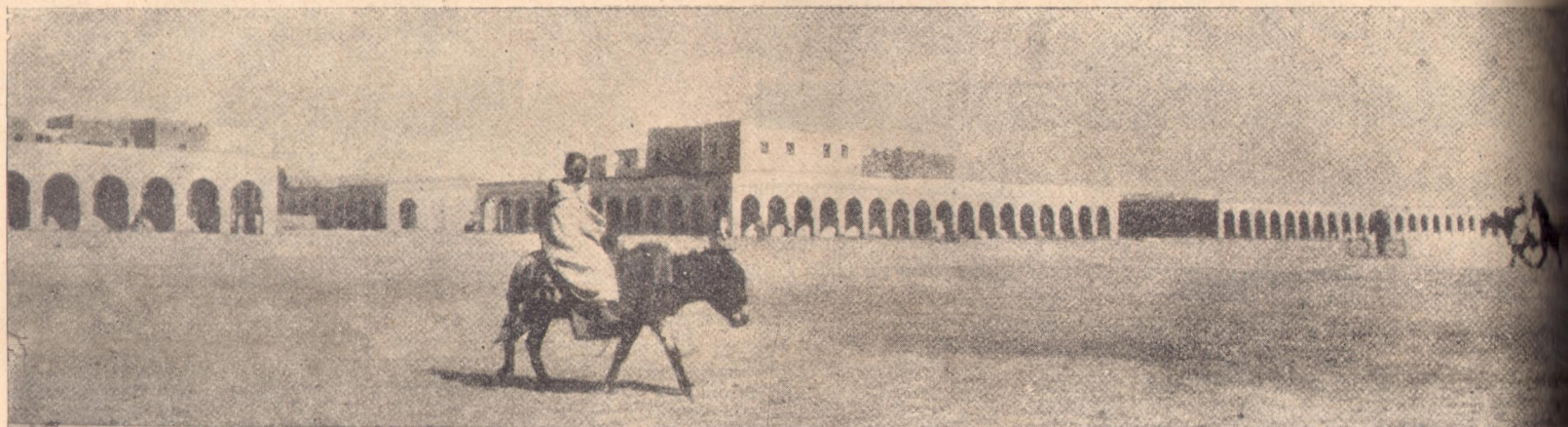

Ревізор—4 дія—Горська—Ганна Антонівна. В. Петіпа—Хлестаков. Варєцька—Марія Антонівна. М. К. САДОВСЬКИЙ—Городничий.

талан“. Д. Дорошенко, характеризуючи Садовського, каже, ми бачимо перш за все ряд історичних типів, утворених Садовським, які оживають в інтерпретації цього артиста. Героїчні ролі виходять у Садовського як найкраще, вони мають глядача стихійною силою, яка іде з кожного руху, з кожного слова. Таке ж глибоке враження робить Садовський і в побутових ролях, як драматичних, так і комедійних. Манера гри Садовського: широкий жест, емоційно насичене слововедіння, що дорівнюється трагедійному в драматичних ролях; глибока щирість, проста і мягкий широко-народний гумор у ролях побутових.

Як режисер Садовський визначився глибокою вдумливістю, яскравим розробкою сценічних образів, враженням кожної деталі, без якого натуралізму. Невимовно при таких умовах адміністраційної сваволі та цензурних знущань робили важким шлях діяча української сцени, та й за таких умов Садовський в'увів просунути на сцену деякі перли світової репертуару, в яких він виступав, як режисер високої май-

ВСЕСВІТНЯ ІЛЮСТРАЦІЯ

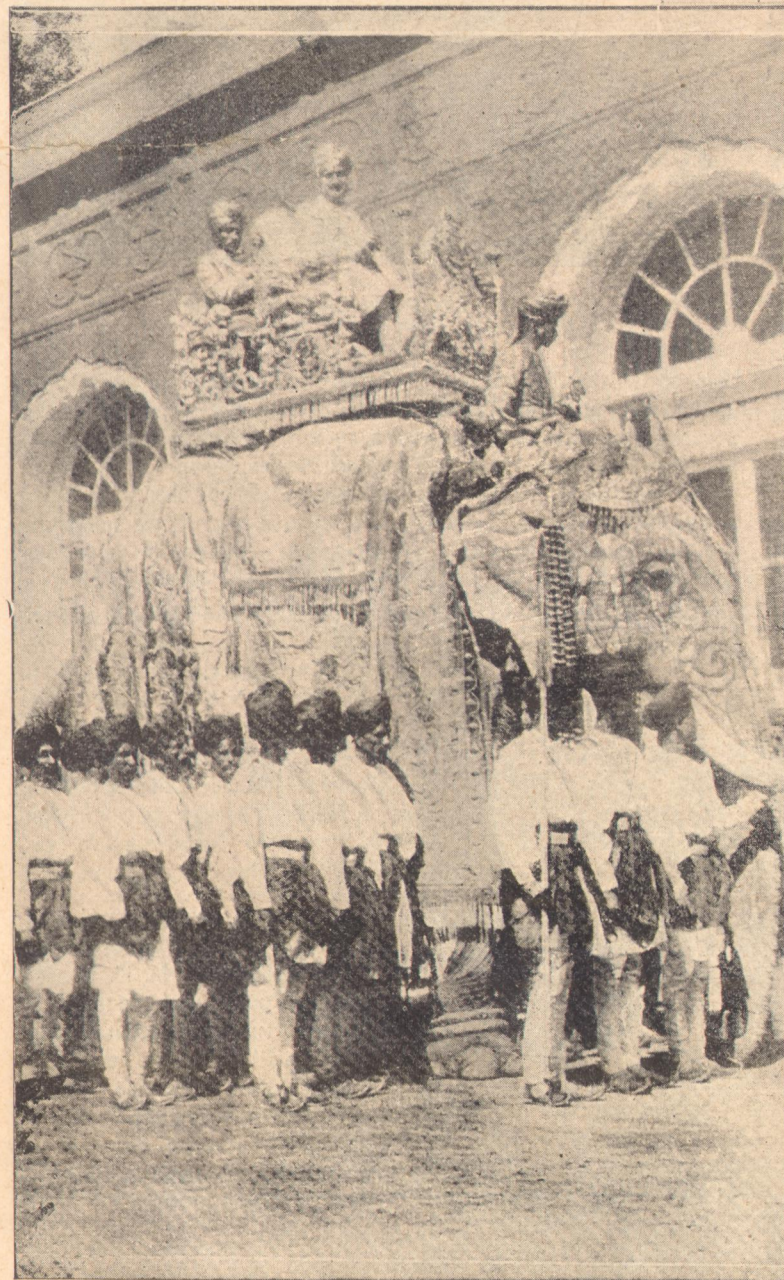

До війни в Мароко. Бу-Деніб—центр політичних та військових операцій.

Праворуч — До подій в Хіні — Генерал Ян-Ю-Тін, нач. штаба Чжан-Цзо-Ліна, далі — Чжан-Цзо-Лін та його син, генерал Чжон-Хзу-Ліонг; праворуч — генерал Іао, військовий агент у Парижі.

його син, генерал Чжон-Хзу-Лонг; праворуч — генерал
Iao, військовий агент у Парижі.

Ліворуч—Магараджа на своєму прекрасно уквітчаному слоніві. Недавно відбулася коронація магараджі. Йому було піднесено подарунків на мільйон стерлінгів (біля десяти мільйонів карб.). Ці подарунки куплені на гроші бідняцького населення Індії, що несе на собі тягар величезних податків. Праворуч—Новий король Сіама, одягнений в форму морського офіцера. Його несуть в паланкіні.

Першотравнева демонстрація піонерів у Берліні
1925 року.

Зліворуч — американські робітники ідуть на де-
монстрацію в масках, через те що поліція розга-
нущі демонстрацію вживає газів, що викликають
сльози.

Першотравнева демонстрація піонерів у Берліні
1925 року.

Проворуч — американські робітники ідуть на де-
монстрацію в масках, через те що поліція розга-
нувала демонстрацію вживає газів, що викликають
сльози.

Демонстрація лондонських робітників з приводу арештів робітників-металістів,
що вже кілька тижнів сидять у в'язниці.

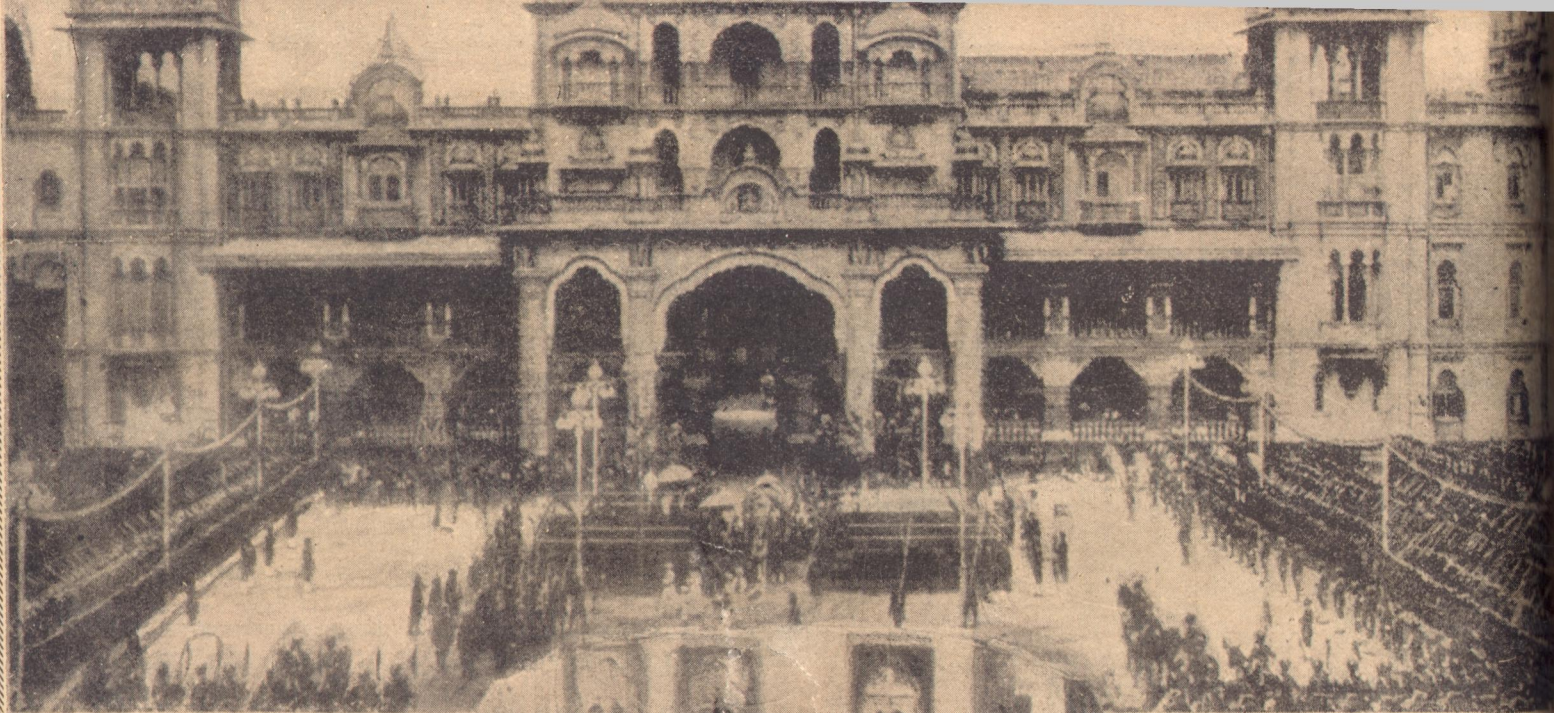

Комуністична агітація в Німеччині проти повернення майна німецьким
князям. Загін спілки червоних вояків на чолі з членом рейхстага Ределем.

на якому знімку німець Іоллі, що голодував
в нім. Його було запечатано в одній з кав'ярень
в нім у скляний ящик в присутності нотаріуса,
лікарів, та публіки. Для нього залишили
лише воду та цигарки. Іоллі поставив світовий
рекорд по голодуванню, згубивши 23 фунти ваги
за три тижні... багато грошей, бо за те, щоб
показати його, брали добру платню.

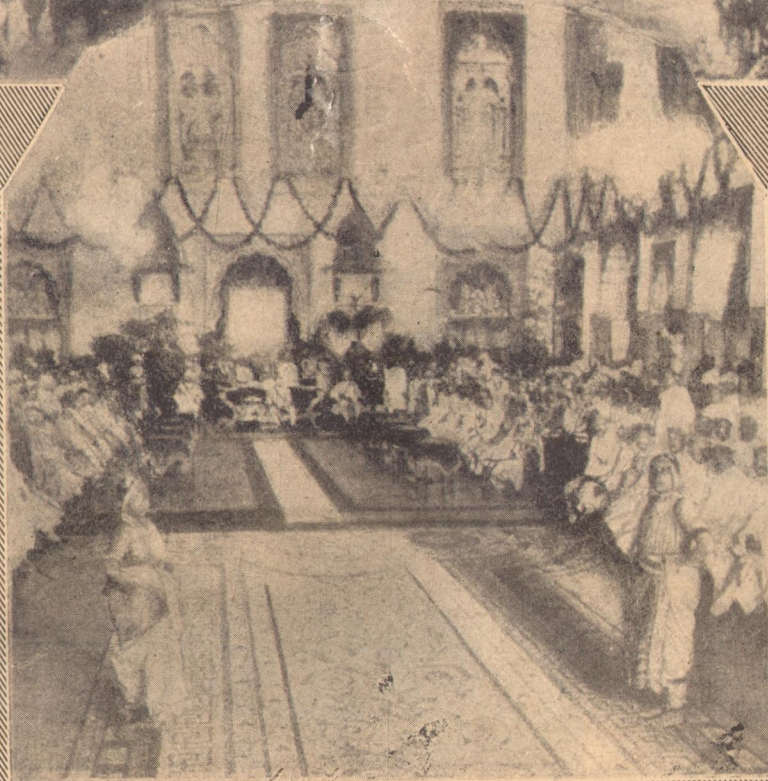
Парад на честь магараджі коло «Му-
тектурного ми

ІНДІЯ в уяві європейців є чудовою країною, країною найбуйніших тропічних рослин, де люде живуть без турбот, далеко од швидкого темпу нашого життя.

Ми малюємо собі ясними фарбами полювання на звірів у пралісові, характерництво індійських факирів, високі храми, що відбиваються в широких потоках... Та все це ще не Індія.

Це тільки лаштунки, за якими розвивається життя сучасного

Як магараджа бавить своїх гостей.
мисте

sore Palace», що є взірцем
стецтва Індії.

індуса. Звичайно, Індія на, багата на красу при на незлічимі скарби, але живуть не нероби, не р щений багатством сво ківщини люд, — робот розумний індус має п право пишатися своєю с культурою. Індія з дав на була промисловою кр і коли тепер індуська мисловість не може зн європейською, то не по забувати, що протягом літтів Індія була під кор

Індуські танечниці показують
цтво.

Група індуських жінок, що добровільно віддали себе в розпорядження Національного Конгресу.

Найстаріша промисловість Індії—текстильна. В цій індуські робітники довели ручні вироби до справжньої майстерності.

Інтер, правда, є 350 текстильних фабрик, що працюють паровою, так що ручним способом виготовляти не доводиться.

Проте, в кожній індуській родині чути стукіт ткацького верстатку, бо люд не-

Міста країни з так дуже розвиненою промисловістю, звичайно, не такі, які ми бачимо на кіно-фільмах.

Там такі самі автомобілі й трамваї, як в нас,—індуські міста відрізняються від європейських ліше своєю людністю.

Освіта дівчат поставлена так само добре, як і хлопців, і дівчат давно вже допущено до університетської освіти.

Правда, мало дівчат вчиться в університеті, більшість виходить заміж і присвячує себе цілком сім'ї.

Та все таки чимало жінок своїм розумом і впертою працею добилися видатного становища на культурній і

Група індуських жінок, що добровільно віддали себе в розпорядження Національного Конгресу.

Найстаріша промисловість Індії—текстильна. В цій Індуські робітники довели ручні вироби до справжньої майстерності.

Тепер, правда, є 350 великих фабрик, що працюють на парю, так що ручним способом виготовляти не доводиться.

Проте, в кожній індуській оселі чути стукіт верстату, бо люд неупадково додержується стародавнього звичаю щодня робити щось на свій час за варстанням, щоб не залежати від іноземців.

В інших галузях промисловості індуси ще дуже борються з перевагою англійців. Але за останні 10 років помічаються великі зміни в цій царині.

Щоб поліпшити господарський і промисловий розвиток Індії, придбавши для цього знання, багато партії молодих індусів їдуть до Європи та Америки.

Деякі їх вчаться по німецьких університетах і технічних школах.

Сучасна Індія далеко не та, що ми знаємо її з картографій. Вона—не тільки „країна див“, але є країною й культурною.

Вона в кожному дні відроджується, еволюціонує, відчуваючи помітний вплив Європи.

Міста країни з так дуже розвиненою промисловістю, звичайно, не такі, які ми бачимо на кіно-фільмах.

Там такі самі автомобілі й трамваї, як в нас,—індуські міста відрізняються від європейських лише своєю людністю.

Освіта дівчат поставлена так само добре, як і хлопців, і дівчат давно вже допущено до університетської освіти.

Правда, мало дівчат вчиться в університеті, більшість виходить заміж і присвячує себе цілком сім'ї.

Та все таки чимало жінок своїм розумом і впертою працею добилися видатного становища на культурній і політичній ниві.

Нині головою індуського національного конгресу обрано жінку письменницю Сароїні-Наїду.

Я. С—кий.

Сароїні-Наїду, голова індуського Національного Конгресу.

Пропаганда друкованого слова. Книгар продає національну індуську літературу.

(З серії „Белетристи „країнського ренесансу“).

I. Без полицок, без ярличків.

Нема нічого обурливішого, як в наші дні наклеювати готові етикетки й ярлички на живих письменників. Нема нічого марнішого, як захоплюватися літературною „табеллю рангів“, також по опікунськи роздавати похвальні свідоцтва та атестати. Рано ще заганяти сьогоднішніх письменників в історично-літературні загородки і передчасно розставляти живі книги по мертвих полицях.

Та-ж ті белетристичні книги, про які йтиме мова, не стоять на бібліотечних полицях нерухомим інвентарем, вони живуть своїм справжнім життям, проникаючи вглиб свідомості читачів і все дужче й дужче розширюючи амплітуду свого впливу. Та-ж живуть і письменники, автори цих книг, живуть не тільки життям фізичним, але й життям творчим, піднімаючись по-над свої прежні досягнення, домагаючись нових художніх побід і тим самим переростаючи вже написане. Внутрішнє почуття невпинного росту—хай часом молекулярного, часом повільного й мало помітного, та все таки невпинного,—от що характерне для цих письменників.

Тим то зараз не час робити підсумки. Кожен з цих письменників „in statu nascendi“, так само як „in statu nascendi“ й уся сьогоднішня пролетарська література, позначення печаттю органічної молодості.

Треба пам'ятати, що ми стоїмо коло джерела епохи великого Ренесансу, а не коло його викінчення. „Золотий вік“ української літератури ще має бути. Українська література стоїть

таточно зникає; з літературних нащадків старого утворюється якесь нове століття. Візьмімо найвидатніше явище української після-жовтневої прози — Хвильового. На якій полиці його поставити? Де в його кінці натуралізм, де починається романтизм? Чи у „Санаторійній зоні“? Натураліст чи романтик? Де кінчається сатира, де починається епіка? — Шаблонові мірки не годяться, тільки заплутують.

Візьмімо не тільки речі Хвильового, мімо інший який більш-менш видатний післяжовтневої прози й поставмо на полицю. Полиця затріщить і вломиться: нема місця для такої пошитої полиці.

Розуміється відповідні кріпкі полиці мають бути й наступний історик літератури. Він має пройти роки через двадцять і на основі досвідчених термінів, нові класифікації. Він зробить висновки, хунки, зробить підсумки. Поки що не ставитися до кращик сторінок сьогоднішньої української прози де-що запально й неспокійно, якто припустимо для сучасних людей. Будемо говорити не стільки про дане, скільки про задане, не стільки про путі, вже пройдені, скільки про путі, які маються пройти передусім про основні характеристичні ознаки нашої літературної доби:

- 1) Про подолання вузької побутової обмеженості;
- 2) про п'ятаг до роману.

II. Боротьба з „побутом“.

Один з поширених літературних ярликів — ярлик „побутовості“. Характерно, що

загородки і передчасно розставляти живі книги по мертвих полицях.

Та-ж ті белетристичні книги, про які йтиме мова, не стоять на бібліотечних полицях нерухомим інвентарем, вони живуть своїм справжнім життям, проникаючи вглиб свідомости читачів і все дужче й дужче розширюючи амплітуду свого впливу. Та-ж живуть і письменники, автори цих книг, живуть не тільки життям фізичним, але й життям творчим, піднімаючись по-над свої прежні досягнення, домагаючись нових художніх побід і тим самим переростаючи вже написане. Внутрішнє почування невинного росту—хай часом молекулярного, часом повільного й мало помітного, та все таки невинного,—от що характерне для цих письменників.

Тим то зараз не час робити підсумки. Кожен з цих письменників „in statu nascendi“, так само як „in statu nascendi“ й уся сьогодення пролетарська література, позначення печаттю органічної молодости.

Треба пам'ятати, що ми стоїмо коло джерела епохи великого Ренесансу, а не коло його викінчення. „Золотий вік“ української літератури ще має бути. Українська література стоїть перед нами, не стільки, як готовий факт, скільки, як акт, що діється, як великий процес, що починається.

А. Лейтес.

М. Хвильовий.

До динамічного процесу неприпустимо підходити із статичними мірками. В окуляри історично-літературних категорій не можна побачити живі риси літературного процесу, а тим більше—збагнути індивідуальність письменника. Історик літератури „засушує“—він знає самий тільки класичний принцип ботаніка Ліннея: „pommer, classer, décrire“. Але літературне гербарій. Треба стати лицем до письменника, який він єсть з усією своєю складністю, а не до його етикетки, не до його вичищеного кістяка. Всяке готове визначення для письменника є для нього „прокрустовим ложем“.

Та й по суті старі терміни історії літератури безраді перед лицем сучасности. Натуралізм, романтизм, і реалізм, імпресіонізм—всі ці категорії переплітаються між собою в наші дні. Ми живемо в добу дифузії літературних жанрів,—логіка твердих тіл (logique des solides), про яку колись говорив Бергсон, ос-

тільки залишаються. Візьмімо не тільки речі Хвильового, мімо інший який більш-менш видатний післяжовтневої прози й поставмо на полицю затріщити і вломитися: нема датної полицки.

Розуміється відповідні кріпкі полеміст наступний історик літератури. Він пройде через двадцять і на основі доби Ренесансу утворить нове визначення термінів, нові класифікації. Він зробить хунки, зробить підсумки. Поки що не ставитися до кращик сторінок сьогодення української прози де-що запально й неспокійно, якто припустимо для сучасності, будемо говорити не стільки про дане, як про задане, не стільки про путі, як про дені, скільки про путі, які маєтяться провідними передусім про основні характеристичні риси нашої літературної доби:

- 1) Про подолання вузької побутовості
- 2) про потяг до роману.

II. Боротьба з „побутом“

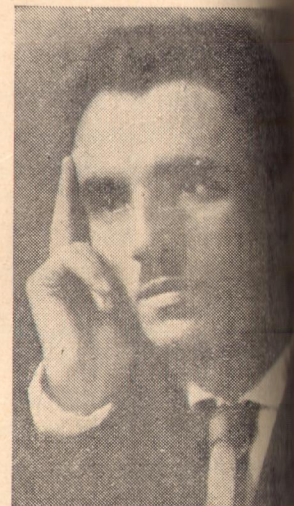
Один з поширених літературних термінів—яриличок „побутовості“. Характерною рисою того чи іншого письменника, часто того чи іншого—побутовець. Але зміст, який вкладається в цей термін, дуже непевного характеру.

Не всякого письменника, що користується матеріалом сучасного побуту, треба називати побутовиком. Це ясно. Бо ж побут, який неминухо проникає в усякий літературний твір. Як навіть всяке містичне божевільного складається все таки з окремих реальних кусків дійсності, так і всякий твір романтичний і фантастичний складається в куски реального художникові побуту. Річ тільки в тому, які ці куски побуту використано. Річ у тому тільки, як художник ставиться до цього матеріалу, як він ним оперує. Це теж—азбука.

„Побутовець“ це—той художник, що, малюючи побут, не піднімається над ним, не протиставляє себе йому. Колись Еміль Золя називав літературні твори—„куточком дійсности, пропущеним крізь темперамент художника“. „Побутовість“ в літературі настає тоді, коли темперамент художника і його доби відходить на задній план, а на передній план виступає куточок дійсности, що заступає всі інші обрії. „Побутовість“ в літературі це—матеріал, що опанував художником, а не художник, що опанував матеріалом.

Як бачить читач, ми ставимся до побутовості дуже негативно. Побутовість характеристична для дрібязкових періодів в історії літератури. Велика література завжди має діло з побутом, вона не сахається його, як це буває за декадентських періодів, але завжди підноситься над ним—то сатирично, то патетично, то могутньою особовістю самого художника, щоб з високости художнього балкону показувати або творити контури великих обривів.

І Толстой, і Гоголь, і Достоевський були реалістами, вони, звичайно, користалися побутом, та чи можна ж

П. Панч.

назвати „побутовцями“? Звичайно, ні. Навіть своїми літературними способами вони не побут не в побутовому аспектові, вони „враніли“ (за термінологією Школовського). Вони не були російський Боборикін або Потапов, вони підходять під визначення побутовця. Вони навіть опозиційні до побуту, коли вони навіть трохи й плюють на його, то вони „враніли Його Величства Побуту“ а не „враніли Його Величеству“.

Характеристичними рисами „побутовости“ була переважна сила творів дожовтневої української літератури. Тим часом белетристи Гансенсу передусім характеризується „побутом“, навіть тоді, коли вона була насичена ним.

На найпершого, ембріонального, періоду після революції літературні проблеми побутовости взагалі не існувало. Замість побуту революції ми мали революцію побуту. Відбувалася загальна революція. Люди, відношення їхні зривалися з старих місць, все змішалося в якомусь калейдоскопі в цю добу „Буйного хмелю“.

Художник мав тільки клацати своїм фотографічним апаратом, і найпротокольніше змалювання тодішнього „побуту“ не тільки не пахло побутовістю, але й мало яскравий романтично-фантастичний відтінок. З другого боку, по белетристиці, ще позбавленій побутового матеріалу—бо контури нового побуту допіру намічалися—йшла величезна лірична хвиля. Таким чином антипобутовість цієї доби була ще глибоко обмежена.

Та ось настає друга доба, коли побут післяжовтневої епохи починає оформлюватися, все утворюється, все вкладається по місцях і впорядковується серйозно й надовго. Література теж увиходить у свою суто літературну колію. Вона поглиблюється й диференціюється, відходить, з одного боку, від агітки, з другого—від виключно орнаментальних способів малювання. Література починає не тільки реагувати на життя,

О. Слісаренко.

реалістично, що починало, здаватися гротеском, і він же заводив вигаданий гротеск, умисну буфонаду, в реалістичну канву оповідання. Цєю ж дорогою йде й Микола Хвильовий. В його творчості сплітається неподільно натуралізм і романтизм, сфотографований факт і вигаданий гротеск, жалький сарказм і піднесена патетика. Його темперамент, або—точніше—темперамент доби („запах доби“, як каже сам Хвильовий)—завжди підноситься над побутовим матеріалом і відстороняє його. Хвильовий дуже часто користується своїм улюбленим способом—дивитися на свою країну очима чужоземців. Це видко навіть у дрібницях.

Коли тепер перейдемо до прози Слісаренка, що дебютував своїми новелами тільки минулого року (до цього він виступав, як віршовник), до його прози,

Як опанують наші белетристи романом, покаже далі, третя—рішача—доба нашого літературного періоду. В усякому разі для кожного з цих белетристів великим випускним іспитом (не тільки для виходу на українську, а, може, й на світову арену) буде роман.

А разом з тим роман покаже, який літературний напрямок буде життєздатним і домінуючим в наступну добу.

Поки що, не роблячи літературних портретів окремих белетристів—за що ми візьмемось иншим разом,—ми тільки згадуємо про них, в контурах зазначимо три напрямки, що претендують на домінуюче становище в нашій літературі.

III. На шляхах до роману.

Перший напрямок визначається творчістю Миколи Хвильового. Хвильовий, як художник, найяскравіше й найглибше ворожий „побутові“. Правдівін почав свою діяльність з напів-натуралістичних шклиців і лірично-побу, тових нарисів. Його тоді рівняли до Винниченка. По суті ж це дуже неважко порівняння. Хвильовий, навіть як побутописувач, ніколи не бував добродушним, він завжди повний сарказму. Мало його спільного й з побутовим письменником традиційної української народницької літератури. З далеко більшим правом можна говорити про Гоголівські засади в Хвильового. Тут дійсно багато даних для всіляких паралелів. Гоголь перетинав сатиричний натуралізм патетичною романтикою. Це ж улюблена риса Хвильового переходить від сарказму та обличительних побутових малюнків до ліричних відступів високого патосу. Гоголь завжди стояв на вузисній межі між смужці між реалістичним і фантастичним. Це ми бачимо навіть в „Шинелі“, не кажучи вже про „Ніс“. Гоголь писав настільки

бувають мало яскравий романтично-фантастичний відтінок. З другого боку, по белетристиці, ще позбавленій побутового матеріалу—бо контури нового побуту допіру намічалися—йшла величезна лірична хвиля. Таким чином антипобутовість цієї доби була ще глибоко обмежена.

Та ось настає друга доба, коли побут післяжовтневої епохи починає оформлюватися, все утрушується, всекладається по місцях і впорядковується серйозно й надовго. Література теж увиходить у свою суто літературну колію. Вона поглиблюється й диференціюється, відходить, з одного боку, від агітки, з другого—від виключно орнаментальних способів малювання. Література починає не тільки реагувати на життя, але й дознавати його. Белетристика вбирає в себе побут переходового часу, його типи, його сюжетні ситуації. Але, убравши в себе побут, белетристика стає в опозицію до побутовості. В добу буденного будівництва саме на літературі лежить завдання дивитися „далі царини села“,—не тратити пер-

шестини, нагадувати про далекі обрії і перемагати оточення консер-

вного побуту темпераментом художника-революціонера.

Ця боротьба із побутом і подолання його може йти двома дорогами: або дорогою романтики, або дорогою сатири.

В цьому напрямкові й пішла—в основному—українська пролетарська белетристика.

Досить згадати ім'я Хвильового, котрий зумів кріпко стопити сатиричний натуралізм із патетичною романтикою.

Досить вказати й другу путь реалістичного гумору, котрою йдуть Копиленко, Сенченко, Любченко, або путь схематичної авантюристичної

сатири, як в Слісаренка, або роман з чужоземним матеріалом, як в Досвітнього.

Зовнішнього боку, з боку стилю, ця путь іде до нового натуралізму, до конструктивної сатири, до нового романтизму до нової іронії. Від „Синього квітка“ до „Осени“.

Від „Буйного хмелю“ до „Мелодії історії“. Проза переходить все далі й далі від віршованих форм. Малюнок швидко міняється на великі картини. І тут з'являється характерний для самої нашої доби потяг усіх белетристичних до роману. Коли роман майже завжди ознаменується борсанням художника з матеріалом, то роман починає, що автор рішив манувати матеріалом.

О. Слісаренко.

реалістично, що починало, здаватися гротеском, і він же заводив вигаданий гротеск, умисну буфонаду, в реалістичну канву оповідання. Цєю ж дорогою йде й Микола Хвильовий. В його творчості сплітається неподільно натуралізм і романтизм, сфотографований факт і вигаданий гротеск, жалкий сарказм і піднесена патетика. Його темперамент, або—точніше—темперамент доби („запах доби“, як каже сам Хвильовий)—завжди підноситься над побутовим матеріалом і відстороняє його. Хвильовий дуже часто користується своїм улюбленим способом—дивитися на свою країну очима чужоземців. Це видно навіть у дрібницях.

Коли тепер перейдемо до прози Слісаренка, що дебютував своїми новелами тільки минулого року (до цього він виступав, як віршовник), до його прози, що витравила в себе всякий романтизм, то діапазон між першим напрямком і цим почується величезний. Слісаренко оперує схемами, він витравляє побут, його цікавить ситуація, як ситуація, анекдот тут теж розрив із побутовою традицією народницької літератури, що милувалася кожним побутовим діалогом.

Цєю ж дорогою ясної сюжетовості й виразного схематизму йде й Досвітний, якому належить першество в утворенні нового жанру в українській літературі—жанру roman des voyages.

Середнього аритметичного межі авантуристичною й цілком реалістичною прозою шукає О. Копиленко. І він знайшов свою лінію. Після „Буйного хмелю“ з його соковитими декоративними картинками він дав збірник „Веселих історій“, в якому, виходячи з конструктивних способів письма, досягає зрілої майстерності. Він відійшов від сентименталізму до гумору. Йому вдається не тільки протретизувати живі типи, але й художньо показувати ситуації. Той самої лінії між авантуристичним і побутовим сюжетом додержується й Петро Панч. Не вважаючи на насиченість побутом його річей його ніяк не можна залічити до „побутовців“.

Здалека від сатири й авантуристичних тем тримаються Аркадій Любченко й Григорій Косинка. Ми тут мусимо згадати нову, що допіру вийшла, книжку Любченка „Буремна путь“, яка й тематикою напруженості й темпераментністю скупого стилю належить до явищ чистого реалізму.

Такі в основних контурах три основні лінії сьогодняшньої белетристики,—лінія романтизму, лінія авантуристичної сатири, лінія реалістичного гумору, котра найближчого періоду робить свою основну—ставку на роман.

А. Лейтес

А. Любченко.

І. Сенченко.

О. Досвітній

ВЕСНА НА ДНІПРІ

Нарис Ф. Якубовського.

Довго чекали... Цього року чекали особливо довго й напружено... Ретельно вираховувала гідрометрична станція Водшляху...

І от уже почали трівожно переказувати, що крига на Дніпрі стала занадто крихка, що вже небезпечно ходити... а от увірвався великий шмат криги коло Яхт-клубу, перейшов те місце, коло електростанції й водогону, що не замерзає ніколи, й остаточно зіпсував переправу на острів. А врешті сталося так—під Києвом так на версту, приміром, завдовжки Дніпро зовсім чистий, а вище й нижче крига. А тільки потім пройшов льодолом.

Мінілися, ніби бавилися в соняшному промінні, виривали маленькі крижинки. І, коли дивитися з берега, здавалося, що Дніпро в середині вищий, а по-під берегами нижчий. Немов спина якогось велетенського наукового звіря.

Зранку що-дня здорово вирував, а над вечір крига йшла втомлена, сонна. Бо лягала спати під мостами. І такий цього року спокій.

Навіть не висилали саперні частини під мости охороняти їх, висаджуючи в повітря, обертаючи на порошок крижані маси.

Вже на середині річки. Переповнений мешканцями Тру-
Михайло... тепер цілком порядно...
те, що він зробився к...
Крига м'ягка й розступається під ударами
весел.

Цього року робітникам труханівцям не таке лихо—як завжди, менша небезпека та й повідь не така загрожує.

Сніг танув поволі.

— Оце торік я корови держала на другому поверсі—оповідає баба-молочниця,—тепер нічого... Мабуть, не доведеться...

— Не радійте, бабо... Ще й тепер човном до вас у гості завітаємо.

Повітря було—човном просто в двір. А собаки

Знову на човен... Гайдається на хвилях від «Чубаря» й «Сожи», ровий дядько вигребає один.

— Прийм-а-а-й! З Америки-и-и приїхали-и-и! Півострова забр-а-а-а лунко його голос над водою.

* * *

Уявляєте собі конструктивну постановку? Рейки з товаровими нами, містки, мало тротуарів і багато парканів з колючим дротом, чогось перекинутий величезний казан, а поруч з ним брудний обеліс поживклими, колись золотими літерами:

Г А В А Н Ї
ИМЕНИ ИМПЕРАТОРА
НИКОЛАЯ II

І чийось рукою почато такими ж великими, але недокінчено на літеру:

ДОЛО

Чийсь протест. А врешті вже звикли до цього „царського“ обеліс серед берегового барахла. Тут сидять і лузають насіння під чорною рою з ЦЕС'у (центр. електростанція) потомлені робітники.

вого звіря.

Зранку що-дня здорово вирував, а над вечір крига йшла втомлена, сонна. Бо лягала спати під мостами. І такий цього року спокій.

Навіть не висилали саперні частини під мости охороняти їх, засаджуючи в повітря, обертаючи на порошок крижані маси.

Вже на середині річки. Переповнений мешканцями Тру-тепер цілком порядно-те, що він зробився к-Помов по-б-ковчен. Крига м'ягка й розступається під ударами весел.

Цього року робітникам труханівцям не таке лихо—як завжди, менша небезпека та й повідь не така загрожує.

Сніг танув поволі.

— Оце торік я корови держала на другому поверсі—оповідає баба-молочниця,—тепер нічого... Мабуть, не доведеться...

— Не радійте, бабо... Ще й тепер човном до вас у гості завітаємо.

Пам'ятаєте—позаторік було—човном просто в двір. А собаки із хати та просто в човен, ледве не перекинули,—смокче люльку й епічно згадує понурий літній водник. Він уже звик. Йому що! Змалку на воді.

— Та що й казати—Венеція наша нещасна!—огрядний, обсми-каний панок.

І його доля загнала в цю злощасну Венецію, де злидні здавна привчали людей будувати собі житло на полях і все-ж-таки раз на кілька років бути під загрозою цілковитої руїни.

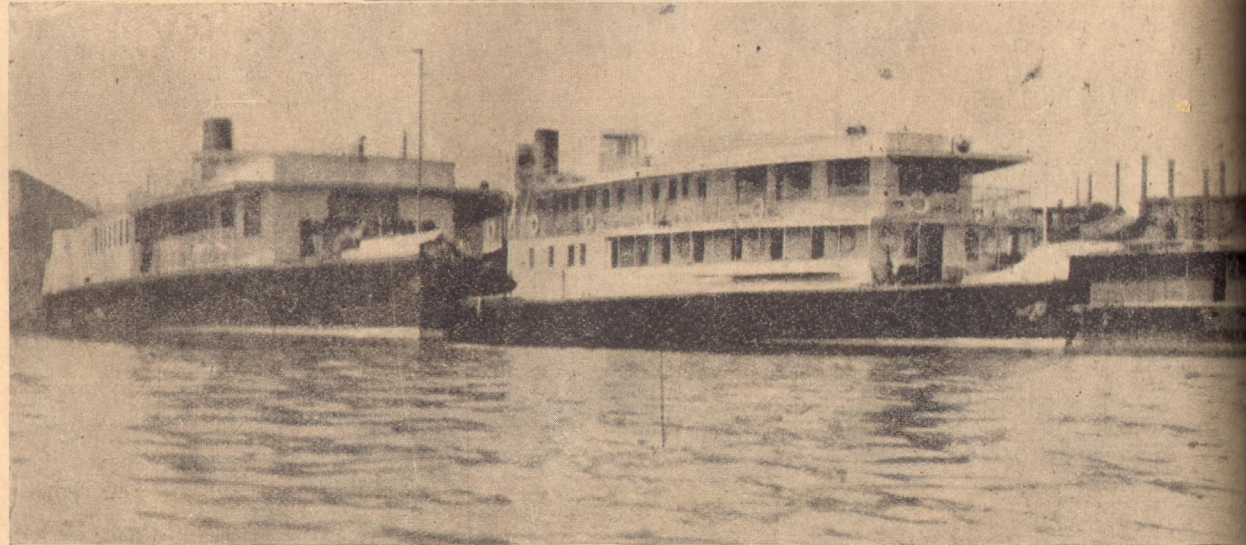
Аджеж Дніпро не завжди такий лагідний як тепер.

Буває й суворий.

На острові тхне свіжою фарбою. Ладнають човни. І далеко на обрії хтось вивів ніби тоненьким гострим олівцем гео-метричні лінії мосту ім. Евг. Бош. Вечоріє..

— Ту-ту-ту-ту-у-у!—басом попід Київським берегом. Дов-железний і білий, білий, щойно з ремонту пробує свої сили, борючись з кригою, «Чубар». Що йому ця крига?

— П-у-у-у-стяк!—тоненьким голосом відповідає йому сірий і зовсім маленький проти нього пароплав «Сож».

Зверху: Почалася повідь,—і човен, і будівля з деревами навколо—в воді. Знизу: Найкращий із звичайних Дніпровських пароплавів—„Г. І. Петровський“.

Тут же й поруч на есто-
над самим Дніпром, цілі
дніплі в далечинь.

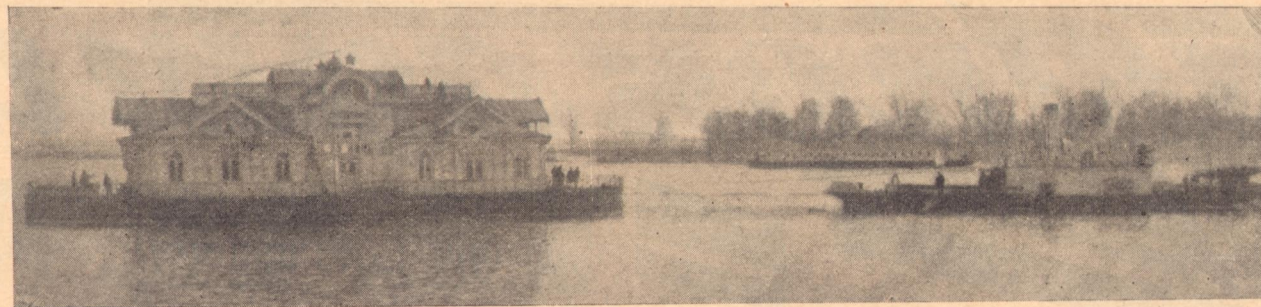
Тепер, тепер вертатись на
дніпський — переконує
всіх товариша. —

Тепер же як-раз заробимо.

І ось, гони сюди на-
двостітків зо-два «розку-

пави» втягується «роз-
квіт», працює про завт-
роби.

І ось, на дуже складній береговій конструкції.

Буксирний пароплав тягне владштовувати пристань. На другому плані — двоховерховий пароплав „Н. К. Крупська“.

* * *

І ось, на параном ціла «армада» новеньких пароплавів, що ніби-то готові
і в білі кістяки. Де-які лежать ще на березі, а де-які вже на воді.

Це — «душі» ще нена-
роджених одиниць Дніп-
рової флоти.

Гарно виглядає від-
ремонтований «ВКПб».

Він і першу літеру
змінив під час цього
останнього ремонту.

Посміхаються чисте-
ньким чардаком, великими
у шклянній будці колесами
керманіча, врятувальними
колами «Комсомол», «Во-
ровський».

А на тому березі
«стрілки», де лози відді-
ляють гавань від Дніпра,
наші «броненосці» — дво-
поверхові Волзького типу
пароплави «Комунар» і

«Н. К. Крупська». «Комунар» був такий і торік, «Крупську» перебудували
тепер. Добудовують ще й третього — ім. товариша «Г. В. Чичерина». А
восінь й четвертий буде — «Інтернаціонал».

В гавані ще багато криги. Аж поки сонце розтопить. А течії ж тут
нема. Щоб випустити флоту з зимової в'язниці допомагали й ломами.

* * *

А на ранок «Чубар» уже рушив у далеку дорогу на Катеринослав, а
за ним маленький «Кольцов» — він тільки на кільканадцять верст до Ржи-
щова. І настали тумани. Пароплави в тумані вирушають.

На Дніпрі ще холодні ночі, але селяни їдуть. Аджеж кіними їздити до
Ржищова ще холодніше та й довше.

На другий ранок «Надія» рушила в гору до Чорнобиля.

Ще путь непевна. В дорозі ще можна загрузнути в кризі. Аджеж під
Смоленськом і досі 9 ступнів морозу. Ще й не починало танути.

Скоро рушатимуть на Чернигів... Поки що до Чернигова, як тіл-
трохи потанув сніг у лісах, пустили автобуси. 5 годин 6 ка. скільки я за-
Це-таки конкуренція і пароплавом, і навіть новій залізничній стріпку?
скільки?

* * *

Дніпровський порт є Київська гордість. Але він Київу чимало коштує.
Флота зростає в міру зросту порта. Цього року зростає буйно, надзви-
чайно. Це звісно, не на збитки.

Збиточні Дніпрові примхи. А їх багато. Аджеж кияни штучно трима-
ють Дніпро попід самим містом. Його природне давнє річище було далі й
тільки минулого століття його присунули цілою системою гребель, гаток
та інших гідротехнічних спо-

ремонтований «ВКПб».

Він і першу літеру змінив під час цього останнього ремонту.

Посміхаються чистеньким чардаком, великими у шклянній будці колесами керманіча, врятувальними колами «Комсомол», «Вороський».

А на тому березі «стрілки», де лози відділяють гавань від Дніпра, наші «броненосці» — двохповерхові Волзького типу пароплави «Комунар» і

та Дніпрі ще холодні ночі, але селяни їдуть. Аджеж кіними їздити до Ржищова ще холодніше та й довше.

На другий ранок «Надія» рушила в гору до Чорнобиля.

Ще путь непевна. В дорозі ще можна загрузнути в кризі. Аджеж під Смоленськом і досі 9 ступнів морозу. Ще й не починало танути.

Скоро рушатимуть на Чернігів... Поки що до Чернігова, як ті трохи потанув сніг у лісах, пустили автобуси. 5 годин 6 ка- скільки я за- Це-таки конкуренція і пароплавом, і навіть новій залізничній «стріпці»? жільки?

* * *

Дніпровський порт є Київська гордість. Але він Київу чимало коштує. Флота зростає в міру зросту порта. Цього року зростає буйно, надзвичайно. Це звісно, не на збитки.

Збиточні Дніпрові примхи. А їх багато. Аджеж кияни штучно тримають Дніпро попід самим містом. Його природне давнє річище було далі й тільки минулого століття його присунули цілою системою гребель, гаток та інших гідротехнічних споруджень до самого міста, ще й провели потім до берега залізничну колію.

Дніпро недавно хотів зруйнувати всі перепони й шукати свого давнього річища.

Натискав у багатьох місцях.

А на передмістній слобідці так навіть ледве не знищив 30 будинків по під берегом.

І отам зробили не дуже помітну, не дуже показну, але велетенську роботу. Дніпро знову закували й примусили його обслуговувати Київ.

А літом — Дніпро катастрофічно міліє. Тоді виходять у мандри землечерпальні каравани.

Але про це ще зарано, бо ж, коли й писатимем ще колись про Дніпро, то, либонь, доведеться нам перше, ніж писати про протилежне — про те, як весіння повідь заливає Київські передмістя й околишні села й як нашої бідності доводиться на час ставати «величчаннями».

Київ.

Перша посадка на пароплав „В. Я. Чубар“. Знизу: Пароплав „Кольцов“ одкриває навігацію 1926 року. Сідають — ще без пристані.